

Гуцалюк І. Система міського самоврядування Західної Волині доби Гетьманату П. Скоропадського / І. Гуцалюк // Волинь очима молодих науковців : минуле, сучасне, майбутнє : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. аспірантів і студентів (Луцьк, 13–14 трав. 2009 р.) : у 3 т. – Луцьк : РВВ “Вежа” Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2009. – Т. 1. – С. 47–48.

Гуцалюк І. О. – аспірантка

Волинського національного університету

імені Лесі Українки

Науковий керівник: кандидат історичних наук,
доцент Гаврилюк О. Н.

Система міського самоврядування Західної Волині доби Гетьманату П. Скоропадського

Важливою ланкою у процесі державотворення є створення дієздатної системи органів самоврядування, які виконують специфічні завдання із забезпечення життєдіяльності регіону. Проте, дана система дієва на місцях лише за умови її формування з урахуванням історичних особливостей регіону. Події визвольних змагань 1917-1921 років дають змогу якнайширше окреслити моделі організації самоврядних установ. З поміж інших періодів існування Української держави в цей період найбільшої уваги заслуговує доба Гетьманату. Однак події квітня–грудня 1918 року у контексті державотворення на території Західної Волині є малодослідженими. Окреслені процеси здебільшого висвітлюються науковцями лише на всеукраїнському рівні. Особливої уваги заслуговує праця дослідників новітньої доби “Українське державотворення: не витребуваний потенціал: Словник – довідник”. Проте вона висвітлює досліджувані процеси поверхнево, маючи, таким чином, енциклопедичний характер. Враховуючи недостатність історіографічного матеріалу, вагомим підґрунтям для наукового дослідження визначеної проблематики є фонди Державного архіву Волинської області.

Метою роботи є спроба дослідити процес становлення органів самоврядування на території Західної Волині доби Гетьманату. Мета роботи визначила завдання: окреслити законотворчу й організаційну роботу гетьманської влади з реформування муніципальних органів та оцінити наслідки цієї діяльності.

Гетьманська влада визначила своє ставлення щодо міського самоврядування у “Правительственном повідомленні” від 10 травня 1918 року. Згідно нього цим господарським органам мало належати одне з провідних місць. Однак на момент розбудови Української держави їх стан не міг забезпечити виконання важливих державних завдань [8, 296].

Процес становлення органів самоврядування на території Західної Волині доби Гетьманату можна ретельно простежити на прикладі м. Луцька - повітового центру досліджуваного регіону. 14 травня 1918 року замість комісарів Української Центральної Ради (УЦР) призначено старост, які очолили місцеву адміністрацію. 23 травня 1918 року новопризначений луцький повітовий староста Шлеммер у зверненні до жителів Західної Волині зазначив: “Усі накази ясновельможного пана Гетьмана будуть мною проводитись в життя всіма засобами. Всі урядові розпорядження будуть вживатись до виконання незмінно. Лад і законність будуть встановлені в самий короткий час” [6, арк. 511]. У Луцьку, як на всій території краю, з встановленням гетьманського режиму німецькими військами була ліквідована Рада солдатських, робітничих і селянських депутатів. Відновили роботу міська управа і дума, їхні керівники С. Р. Спектарев та Н. І. Пінос висловили також свою підтримку гетьману [5, арк. 31]. Загалом система місцевого самоврядування міста складалася з міської думи, міської управи та земства.

Однак місцеві органи самоврядування у формі земств та міських зібрань у ряді випадків бойкотували дії нової влади або не бажали співпрацювати з нею. Підтримку земствам на місцях надавав їхній координаційний центр - Всеукраїнський земський союз, управу якого в квітні 1918 року очолив С. Петлюра. Союз відразу ж став у опозицію до гетьманського уряду [7, 2].

Земські діячі, відзначали, що серед методів діяльності гетьманської місцевої адміністрації зустрічалися випадки репресивних заходів стосовно самоврядувань та їхніх представників. Ув'язнення секретаря Луцької міської думи М. Гринька може слугувати доказом реалізації репресивної гетьманської політики на місцях [1, арк. 23].

З метою "...усунення анархічних елементів від участі в справах місцевого самоврядування..." проводилася робота з ревізії місцевих самоврядних інституцій [7, 2]. Губернські та повітові ревізійні комісії розпочинали свою роботу з 8 червня 1918 року. На їх утримання міністерством було виділено 10 тис. крб. Волинську губернську тимчасову ревізійну комісію з перевірки діяльності органів місцевого самоуправління очолив Волинський губернський староста Д. Ф. Андро. У Волинській губернії були утворені 10 повітових ревізійних комісій. Окрім них, утворювалися дві підкомісії: одна для ревізії Острозького, інша – Здолбунівського міських самоуправлінь [3, арк. 1].

Ревізійні комісії підтвердили неієздатність значної частини місцевих самоврядувань. Луцька повітова ревізійна комісія в доповідній записці зазначила, що вибори в Луцьку міську думу були здійснені під сильним тиском солдат Особливої армії, які за своїми політичними поглядами належали виключно до соціалістів-революціонерів. Так, в склад Думи з 42 гласних пройшло 28 соціалістів-революціонерів, з них 22 були молодого віку та не місцеві [3, арк. 1зв.].

Губернська комісія, встановила грубі порушення Луцькою міською управою фінансової дисципліни. Відомо, що містові 24 липня 1918 року Рада Міністрів своєю постановою надавала кредит у сумі 80 млн. крб. [2, арк. 20]. Між тим було встановлено, що Луцька міська управа, "функціонує без кошторису, гроші витрачає безсистемно, що грошові книги та супровідні документи знаходяться у занедбаному стані" [3, арк. 2].

На підставі цих та інших фактів комісія встановила повну бездіяльність місцевих органів влади та одногосно ухвалила відсторонити від справи склад Луцької міської управи. Внаслідок таких рішень, допускалася до роботи Дума

1913 року скликання, яка призначала склад управи. Міським головою було обрано Малявчіка, а членом Управи Ільїна і Стецюка [3, арк. 2].

Таким чином, декларативно уряд Української Держави проголошував безперешкодне існування органів місцевого самоврядування. Але функціонування міських дум призупинилося до проведення нових виборів: їхні функції тимчасово перебравли на себе міські управи. Рішення останніх вважалося дійсним після затвердження губернських і повітових старост. Така владна вертикаль на місцях свідчила про політику централізації з метою контролю та стабілізації політичної ситуації у регіоні.

Розуміючи, що нейтралізувати опозицію в структурах самоврядування буде справою тривалою, гетьман робив кроки в напрямку творення нових органів самоуправління шляхом проведення виборів на основі нового законодавства. З цією метою міськими управами згідно закону гетьмана від 2 жовтня 1918 року формувалися виборчі комісії [4, арк. 1]. В основу нового закону було покладено принцип куріальності. Запроваджувався віковий, освітній, майновий ценз, ценз осілості. Так, до Луцької виборчої комісії з 5 осіб увійшли члени управи В. Ф. Прайзлер (вік - 52 роки) та А. М. Якунін (34 роки) [4, арк. 3]. Гласні обиралися терміном на 4 роки і мали виконувати свої обов'язки на громадських засадах [9, 548]. Прийняття нового виборчого законодавства знаменувало завершення початкового етапу реформування системи місцевого самоврядування.

Отже, заходи гетьманського уряду щодо реформування самоврядних інституцій мали на меті відновити життєдіяльність Західної Волині та носили в цілому тимчасовий характер. Реформування органів місцевого самоврядування відбувалося на тлі наростаючої опозиційної діяльності місцевих дум та земств. Виборче законодавство 1918 року стало відображенням соціально-економічного та політичного стану в державі, намаганням гетьмана залучити до державних справ заможні верстви, що в подальшому могли стати міцним фундаментом ефективної діяльності органів міського самоврядування.

Література

1. Державний архів Волинської області (далі ДАВО). - Ф. 3 (Луцька міська управа, м. Луцьк Волинської губернії). Оп. 1. - Спр. 1610. Постановлення Луцької городської думи и переписка с губернским старостой о выборах городского самоуправления. 10 мая 1917 – 28 апреля 1919 гг. – 140 арк.
2. Спр. 1693. Циркуляры Волынского губернского старосты и губернского комиссара о выдаче правительственных суд. Правила о выдаче государственных суд местному самоуправлению. 10 мая 1918 – 6 мая 1919 гг. – 64 арк.
3. Спр. 1696. Протокол № 2. Заседание Волынской губернской временной ревизионной комиссии по проверке деятельности органов Луцкого самоуправления. 26 августа 1918 года. – 3 арк.
4. Спр. 1699. О выборах гласных Луцької городської думи. - 11 октября 1918 – 28 октября 1918 года. – 5 арк.
5. Спр. 1714. Постановлення Луцької городської думи. 6 января 1918 – 28 декабря 1918 года. – 103 арк.
6. Спр. 1737. Переписка с директором Луцької гимназии, Луцьким уездным комиссаром о реэвакуации мужской гимназии, выдаче удостоверения личности, инструкция о праздновании 1-го Мая и др. 13 мая 1918 – 25 декабря 1918 года. – 556 арк.
7. Захарченко П. Симон Петлюра і Павло Скоропадський // Історія України. – 1999. - № 8. – С. 1- 3.
8. Мироненко О. Національне владування в губерніях, повітах, містах і волостях Української держави // Українське державотворення: не витребуваний потенціал: Словник – довідник / За ред. О. М. Мироненка. – К., Либідь, 1997. – 560 с.
9. Мироненко О. Формування національних земств і міських дум в Українській державі // Українське державотворення: не витребуваний потенціал: Словник – довідник / За ред. О. М. Мироненка. – К., Либідь, 1997. – 560 с.